

Sebestyén Sándorné (sz. Ács Margit)

Az interjút készítette: Szabolcska Orsolya

Pécs, 2010. március–május

Nagyszülők, szülők

Édesanyám apukáját Jerkovits Ferencnek hívták. Huszonhárom-huszonnégy éves volt, amikor anyukám született. Ő Baján élt, volt egy korábbi felesége, de az meghalt. Mikor a második felesége – az én anyai nagymamám – is meghalt, elment Jugoszláviába. Azt hiszem, nagyapámnak négy polgárija volt, és még a szobafestő szakmát tanulta ki; valamilyen ipariskolába járhatott. Nagyon ügyes keze volt, például a máriagyúdi templomban még freskót is festett. Én olyan tizennégy-tizenöt éves voltam, amikor a gyúdi templomot restaurálták és akkor voltunk lent utoljára, mert édesanyám mondta, hogy azokat lefestik. Amit a nagyapám festett, azt átfestették, azért néztük meg még utoljára.

Nagyapám öccse Baján volt plébános. Ott halt meg Pannonhalmán az apátságánál, mert amikor már nagyon öreg volt és megbetegedett, és senkije sem volt, mert a családból már mindenki meghalt, akkor a püspökség betette őt az apátság egyik szociális otthoni részébe. Római katolikus volt mindenki, az egész család. Nagyapám Baján halt meg, én tizennégy éves voltam, amikor őt temették, még a temetésén is ott voltam.

Az édesanyám apukája visszajött Jugoszláviából, és Baján élt tovább, ott dolgozott végig. Az öccse akkor még ott volt pap, ő azért istápolta a nagyapámat öregkorában. Egy háza megmaradt nagyapának, mert mikor elment Jugoszláviába, három házat eladott, az árukat betette kamatra. Abból a pénzből az apácák nevelték az édesanyámat, oda járt be iskolába és ott is lakott a zárda internátusában. De mikor az első világháború kitört, akkor a pénzzel gond volt, és akkor anyu kijött a zárdából, elment az ő édesanyjának a barátnőjéékhez, azok nevelték az édesanyámat húszéves koráig.

Nagyapámnak magyar volt az anyanyelve, de beszélte még a szerbet is. A nagymamáról én tulajdonképpen semmit nem tudok, mert ő meghalt még mikor anyu két éves volt. Azt hiszem, Erzsébetnek hívták, de nem merem állítani.

Az édesapám szülei pécsiek voltak, itt is laktak Pécsett és a pécsváradi várban dolgoztak: a nagyanyám is és a nagyapám is. Ács János, így hívták a nagyapámat, a nagymama neve Dunajcsik Mária volt. Nagyapám mezőgazdasággal foglalkozott, nagyanyám szakácsnő volt a várban, de a mezőgazdaságba is besegített. Több gyereke volt, azokkal volt otthon. Nagy földjük volt, ők mezőgazdasággal foglalkoztak zömével. Hat elemije volt neki is, a nagyapámnak is. Amikor a szerbek itt voltak,¹ a nagyszüleimnek lakásuk volt itt Pécsett és nagy telkük. És akkor valamelyik szerb kaszálni kezdte az ő területüket, s nagyapám szólt, hogy az az övé, neki állatai vannak, kell a takarmány nekik is. Nézeteltérés lett közöttük, és egy éjszaka a szerb elment, kopogott az ablakon, s amikor a nagyapám kinézett, lelőtte; nagyapám negyvenöt-ötven év körüli volt akkor. Úgyhogy nagyanyám akkor özvegy lett és ő aztán velünk lakott a haláláig. Én olyan tizenkét éves voltam, mikor a nagymama meghalt; akkor már elég idős volt, lehetett hatvan-hatvankét év körüli.

Apukámnak három fiútestvére volt. Pellérden laktak, már mikor én éltem: az egyik pék volt, a másíknak területe volt, az mezőgazdasággal foglalkozott, Zoli, a harmadik pedig bejárt dolgozni Pécsre; ő sokat volt nálunk. Volt egy kislány is, de az egész pici korában meghalt.

Ács József volt az édesapám. Huszonnyolc éves volt, mikor én megszülettem '29-ben, vagyis 1901-ben kellett születnie. Postavölgyben laktak a szülők, ő ott született és ide járt be iskolába, aztán a vasúton dolgozott. Őneki volt ipari iskolája, nyomdaipari. Az MÁV üzlet igazgatóságának (ez még akkor is volt, amikor én már megvoltam) volt egy nagy nyomdája az alagsorban, azt vezette az édesapám; sokat jártunk mi be hozzájuk. Akkor hagyta ott, mikor kitört a háború és utána innen a MÁV-tól ki kellett menni nyugatra. Az én édesapámat már előtte öt-hat évvel Dessewffy, a volt igazgató fölvitte magához az irodába. Az iroda mellett volt egy nagy irattárak, annak a vezetője volt az édesapám, azt rendezte: ha valaki jött, megkérdezte, mit akar, mi a dolga, mit kell előszedni vagy kivel akar találkozni. Itt Pécsett, közvetlenül az állomással szembe van egy nagy épület, ott dolgozott az édesapám. Az előszobása volt az igazgatónak, vagyis ügyintéző volt. Ott dogozott akkor is, amikor bejöttek az oroszok és a vasúttól mindenkit kitelepítettek. A vonattal az én édesapám is elment, de mivel családot nem vihetett, Pellérden leugrott a

¹ Pécs szerb megszállása 1920/21-ben volt.

mozgó vonatról és hazajött gyalog. Utána ő még valamit dolgozott, a Littke borászatban és pezsgőgyárban volt napszámos, azoknak volt egy hatalmas nagy birtokuk, a fél Mecsek-oldal az övék volt, úgyhogy oda is járt az édesapám dolgozni.

Édesanyám, Jerkovits Erzsébet bajai lány volt. 18 éves volt, amikor befejeződött az első világháború. Az édesapja eladott három házat, betette azt a pénzt az árvaszékre, és az apácák abból nevelték anyukámat Baján. Amikor elfogyott a pénz a számláról, akkor az édesanyjának a barátnője vette anyut magához, és húszéves koráig ő nevelte. Anyunak is négy polgárja volt és a bajai szövőüzembe dolgozott, ameddig férjhez nem ment az édesapámhoz. Az '27-ben volt, én két évre rá születtem.

A szüleim úgy ismerkedtek össze, hogy édesapámnak az egyik barátja, akivel ő együtt dolgozott, az bajai volt és ismerte az édesanyámat. Beszél az édesanyámról és el is vitte apukámat Bajára, ahol ők megismerkedtek; anyám így jött ide Pécsre. Pécssett eleinte nem dolgozott sehol. Én általános iskolás voltam (vagy talán polgárista, nem tudom), tizenkét-tizenhárom éves lehettem, amikor már anyu is a MÁV-nál dolgozott kint a forgalmi irodán, de nem tudom pontosan, hogy mit csinált, mert nem sokáig dolgozott ott.

Édesapám volt orosz hadifogságban az első világháború alatt, tudott is oroszul. De nem sokáig volt fogságban, nem is tudom, hogy hol volt. Nagyon érdekes, de a szüleim sok olyan dologról, ami emberi tragédia vagy rossz dolog, arról nem beszéltek, abba minket nem avattak be. Azt elintézték az öregek egymás között, de minket attól megkíméltek.

Testvérek, féltestvérek

Édesapámnak volt egy előző felesége, aki tüdőbajban halt meg. Két gyerek maradt apámmal, őket édesanyám fogadta be. Jenci, a kisebb két és fél, hároméves korában halt meg, őt én nem ismertem. Edit, a nagyobb és énközöttem tíz év volt, ő '19-ben született. Én voltam az első közös gyerek, és hároméves koromban, '32-ben született Jóska öcsém.

Akkor nagyon nehéz anyagi körülmények között éltünk, habár anyámnak rengeteg arany ékszere volt, de azt mindet eladta. Édesapám első feleségének, tehát Edit édesanyjának a szülei – a Berki család – itt laktak a Zsolnay Vilmos utcában, a Zsolnay Gyárban dolgoztak. Volt egy fiatal nő a családjukban, és azt akarták először, hogy édesapám őt vegye el. De ő anyut vette el, és akkor Berkiék a nővéremet anyám ellen uszították, de anyám még ezt se vette olyan komolyan, mert nagyon szerette Editet is. A zárdába adták be a szüleim iskolába Editet, de hát ugye, Berkiék állandóan jártak oda, vitték magukhoz, uszították anyám ellen – azt akarták, hogy Edit menjen őhozzájuk. És amikor negyedikes volt az elemiben, az apácák kitették, mert nagyon nem tanult, és anyám hiába könyörgött neki, apu is hiába foglalkozott vele állandóan, Edittel mindig probléma volt, mert még az iskolába is mentek az édesanyjának a rokonai és mindig uszították anyám, apám ellen, meg még mi is rosszak voltunk... és hát Edit nem tanult rendesen. Negyedikes volt, amikor a zárdából eljött és aztán a pécsi Petőfi utcai általános iskolában végzett.

Hekli Olgának a Kossuth Lajos utcában volt egy nagyon híres szalonja: csak úri nők, dámák mentek hozzá, ő nagyon híres fűzőkészítő és fehérnemű készítő volt. Nála volt ipari tanuló, ott tanulta ki Edit a szakmát, de csak nagyon rövid ideig dolgozott, mert hamar férjhez ment. A férje a MÁV-nál főtiszt volt, úgyhogy jól keresett, és akkor Edit nem dolgozott sehol, mert hamarosan önekik babájuk lett. Ez a második háború legelején volt. A pálos templom fölött laktak, de nem saját házuk volt, hanem bérelték a lakást.

Két lánya és egy fia született. A fia erdőmérnök, ő Sopronban él, Edit két lánya pedig itt él Pécsen, a nagyobbik – ő is Edit – leérettségizett és irodában dolgozott sokáig. A fiatalabb lánya ipari tanuló volt, de ő később született jóval, a két lány között tizenöt év volt. A kisebbik lány könyvkötő lett, aztán férjhez ment egy tanárhoz. Öneki is van két fia. Edit, a féltestvérem négy évvel ezelőtt halt meg, a férje, Imre tíz-tizenkét évvel ezelőtt. Ők kint laktak Kertvárosban.

Jóska öcsém '32-ben született. Itt a Petőfi utcai iskolában kezdte az elemi és a Széchenyi Gimnáziumban érettségizett. Azon a nyáron, amikor érettségizett, édesapám egyik ismerőse, aki Győrben lakott azt akarta, hogy menjen Jóska oda Győrbe egy kicsit nyaralni. Győrben Jóska tifuszt kapott, és amikor felgyógyult, akkor ott maradt Sopronban az egyetememen. Az Erdészeti Egyetemre járt, így aztán ő lett

először erdőmérnök a családból, és utána Pesten dolgozott nagyon sokáig. Mikor Pestről lehelyezték, a barcsi fűrészüzemnek az igazgatója lett. Az öcsém kint volt hosszú ideig Németországban, a vállalat küldte ki őt, azt hiszem, két évig.

A felesége, Éva pécsi lány volt, gyógyszerész. Őnekik egy fiuk van és egy lányuk, aki szintén gyógyszerész, és a férje egy néger férfi volt; itt Pécsen ismerkedtek meg az orvosin. Edward szülész-nőgyógyász orvos volt, nagyon jól keresett. Náluk három gyerek született: a legkisebb itthon van még az anyjával, az idősebb fiú kint van Angliában, mert ott van Edwardnak a testvére, ő is orvos. A kislány tavaly érettségizett és most ő is kint van Angliában, ott dolgozik, mert nem vették még föl az egyetemre.

Gyermekkor

Amikor kicsi voltam, édesanyám otthon volt, nem volt állásban. Ott volt a három gyerek, az akkor elég volt szegénynek. Az öcsém és én között két év különbség van. Azért anyu mindig dolgozott, csak nem ment el hazulról; bedolgozó volt: üzleteknek hímzett garnitúrákat – gyönyörű dolgokat csinált. Nem voltunk nagyon jómódúak. Az édesapám kiskoromban a MÁV-nál dolgozott, a vasúti igazgatóságon volt nyomdavezető. A MÁV összes pécsi iratát ott gyártották lent az alagsorban, ott volt a műhely. A MÁV-bérházban laktunk, az állomással szemben. A lépcsőházban nagyon sok azonos korú emberek volt – nekem ott lakott például Vilma keresztanyám is –, azokkal tartottuk a kapcsolatot. Nagyon szép lakás volt, északi fekvésű: két szoba, konyha, fürdőszoba, spájz, minden az égadta földön, és az utca fele volt egy zárt, de cementlapos udvarrészünk, ott a virágaink voltak meg a játszó dolgaink.

A MÁV-bérház egy nagy, négyszögletes épület, ami később, a háború alatt a gettó volt. Hatalmas nagy ház volt: húsz lépcsőház volt benne és egy óriási nagy udvar, abban játszottunk. Rengeteg gyerek volt, mindig golyóztunk az udvaron: voltak akkor ezek az üveggolyók, egyik nap elvesztettünk sok golyót, de elmentünk másnap megint, és akkor mi nyertünk. Az udvar belül volt, ott hinták voltak meg mászórudak. Nagyon sokáig férfinadrágot húzott rám édesanyám, amikor lemehettem játszani, mert rossz gyerek voltam és mindig fára másztam, rúdra másztam, a fiúk meg folyton csúfoltak, hogy kilátszik a bugyid, nyenyenye. És akkor azt mondta édesanyám, hogy

befejeztük, amit Jóska levett nadrágot, azt föl húzod te, és akkor mehetsz akármit csinálni.

A házunk előtt egy nagy üres terület volt – egész föl a Gyermekklinikaig –, az a mienk volt, ott mindent csinálhattunk. Rengeteg gyerek volt abban a nagy bérházban, úgyhogy mi ott mindig csináltunk valamit. Volt, amikor fölöltöztünk és elmentünk sétálni női ruhában, magas sarkú cipőben. Volt olyan is, hogy mi, fiatal lányok beöltöztünk öregasszonynak meg ennek-annak.

Pécsre vidékről nagyon sokan jöttek be, lovas kocsival hozták az árut eladni. Nagyon sok cigány is jött velük – ők teknőt, ilyesmit árultak –, volt olyan cigányasszony, aki minden héten jött a házunkba. A tízes lépcsőháznak volt egy cigányasszonya, aki rendszeresen oda járt hozzánk, mindig hozott valamit, de a lakásba soha nem jött be. Becsöngetett, szólt, odaadta, amit hozott és a lépcsőre leült addig, míg az édesanyám be nem csomagolta neki a kis hurkát, kis kolbászt vagy a kis ruhafélét az ő gyerekeinek, és nem adta oda. De olyan becsületes, tisztességes, tiszta, szegény cigányasszonyok voltak, hogy az egyszerűen nem igaz; rendszeresen jöttek, de azoktól nem kellett félni, mert tisztességesek voltak. Anyám adott is nekik mindig valamit. Ugye, apám vasutas volt, és Szaváról hozta mindennap a vonat a tejet. Nekünk váltókannáink voltak, az egész házban mindenkinek volt ilyen tejeskannája; rajta volt a nevünk, minden reggel vittük a tehervonathoz az ürest és hoztuk a telit az állomásról. Mindig volt otthon tejünk, és amikor volt elég, néha anyám odaadta a cigányasszonyoknak a tejet, mert másunk nekünk se volt a kenyéren kívül. Szóval én nem tehetek róla, de még később az első munkahelyemen, Cúnban is szerettem a cigányokat, még soros kosztra is jártam hozzájuk.

A Búza téren volt a piac meg a Kossuth Lajos utca elején, oda jártunk, ott árultak a földön kosárból, ládából, zsákból, és lovas kocsival hozták az árut. Egy héten egyszer jártunk piacra, és akkor édesanyám bevásárolta, ami a hétre kell. Akkor azért még nem volt úgy kiépülve, mint most, de arra nem emlékszem, mikor építették ki pontosan. Arra sem emlékszem, mikor építették az egyetemet, de arra igen, hogy az egyetem mögött az a gyönyörű park akkor már megvolt. Azt, hogy az épületek pontosan mikor épültek, már nem tudom – viszont az biztos, hogy nem voltak még ott, amikor mi odajártunk piacra. Más volt a város, egészen más volt: szellősebb is volt, nem ilyen zsúfolt.

A Zsolnay Vilmos utcára is emlékszem – ott volt a strand, hát persze, hogy emlékszem rá. Magára a Zsolnay épületre is emlékszem, ami a főútra néz; az épület mellett egy kis utca ment föl, és a szemben lévő házban volt egy óriási nagy pékség, hogyha másért nem, a jó friss illatért mindig megálltunk ott. De akkor olyan foghíjas volt még az utca is: voltak házak, nem voltak, egyik magasabban volt, másik az utcára nézett, de mellette az utcán már nem volt ház, csak följebb...

Rendszeresen újságot hordattak a szüleim. Pestről járt egy lap, ami divatlap is volt meg kézimunkák voltak benne. Emlékszem, mindig a postás hozta, azt az édesanyám mindig hordatta, mivel ő rengeteget kézimunkázott (háború alatt szegény még másoknak is), azzal keresett pénzt. Édesapám meg foci újságot járatott meg a pécsi napilapokat olvasta. Rengeteg könyv is volt otthon. Minden mesekönyvet végigolvastam, a kötelező regényeket pedig meg is beszéltük otthon, testvérek. Az édesanyám is nagyon szeretett olvasni éjszakánként, mindig láttuk, hogy a könyvben bent van valami papír, ahogy megjelölte. Anyám csak három polgárit végzett, de intelligens volt, finom lelkű emberek voltak a szüleim. Beosztották a feladatokat a gyerekek között, hogy ezt most neked, ezt neked kell megcsinálni, szóval nagyon normálisan gondolkodtak, át tudtak vezetni a munkára mindegyikünket. Szigorúan neveltek bennünket, azt nem mondhatom, hogy mindent szabad volt, de jó is volt ez, hálás tudok ezért még most is nekik lenni.

Mi minden nyarat lenn töltöttünk Baján, oda nagyon sokat jártunk, volt ott édesanyámnak még sok lánykori ismerőse. Emlékszem, sokszor kimentünk a Dunára, ott volt valami vendéglőszerűség, és ott szórakoztunk. Itt Pécsen a rokonokkal tartottunk mi szoros kapcsolatot. Apukám rokonságával sokszor összejártunk, a távolibb rokonok, azok meg Pécsváradon voltak. Gyerekkoromban még élt a pécsváradai nagymama, és még elég nagy Ács-rokonság volt ott. Az ő rokonaik, leszármazottjaik, amikor bejöttek Pécsre, akkor csak hozzánk jöttek, a MÁV-bérházba. Mi is nagyon sokat mentünk Pécsváradra, mikor kisebb gyerekek voltunk, sokszor ott is nyaraltunk. A háború alatt nagyon sokat segítettek, mert faluhelyen egy-egy disznót akkor is csak le tudtak vágni, egy kis kóstoló mindig jött be, mert rokonszerető, összetartó család volt apám rokonsága.

Nagyon sokat mentünk kirándulni. A Mecsekre jártunk föl, aztán mindig a Jancsihoz jártunk cukrászdába, az ott volt a Ferences templom mellett, oda jártunk minden

vasárnap délután. Vasárnap reggel mentünk mindig a Ferencesek templomába. Mikor zárdista lettem, akkor nekem már a zárdába kellett menni a vasárnapi misére, de édesanyámék utána is még nagyon sokáig a ferencesekhez jártak. Később kezdtünk az egyetem fölötti templomba járni, a Pius templomba, ami az Ifjúság útján van – az esküvőm is ott volt.

Orfű felé is nagyon sokat jártunk ibolyázni, hóvirágot, kankalint szedni meg medvehagymát. Abaligetre is jártunk ki gyalog sokat a szüleimmel. Mi, gyerekek mentünk, futottunk előre, vissza, hátra... Így ment ez hétvégén sokszor. A Mandulásra is gyakran jártunk, az utána állatkert lett, mikor én már iskolás voltam (talán képzős), és akkor az állatkertbe mentünk nagyon sokat; minden állatot ismertünk.

Három éves koromtól óvodába jártam. Az Petőfi utcában volt az óvoda, abba jártunk mi mindannyian, és a Petőfi utcai iskolába jártunk később iskolába. Az óvodát nagyon szerettem, mindig akartam menni. Mikor még csak Edit ment, és én még nem is voltam óvodás, akkor is mindig mondtam: Anya, én is megyek, kísérem az Editet, anya, maradj velünk itt egy kicsit! Szóval nagyon szerettem az óvodát, ott is nagyon jók voltak velünk, és mikor már én is óvodás lettem, eleinte még ott volt Edit is, utána meg Joci, az öcsém, szóval, azért ott se voltam mindig egyedül. Nagy udvar volt, sok körjátékot játszottunk abban az időben. Már nem tudom, hogy milyen énekekre, versre, de énekeltünk, tapsoltunk, forgolódtunk. Valahogy abban az időben talán még jobban szerették a gyereket a dadusok meg az óvónők, jobban a sajátjuknak tekintették őket, mint ahogy én itt most látom.

Utána jött a Petőfi utcai iskola, ott jártam a négy elemi. Oda is szerettem járni, nagyon szerettem a növénytant, az állattant és mindig gyűjtöttem virágokat; amikor mentünk hazafelé; az útszéleket még nem így takarították, mint most, mindig volt valahol virág, valamit mindig vittem haza. Azt nagyon-nagyon szerettem. Énekelni nem tudtam soha, de mindig szerettem szavalni, annyit szavaltam, hogy csak na!

Elemiben tanított engem a Bergerics Jolánka (még mindig emlékszem a nevére), az nem messze lakott, mindig haza is kísértük, mikor már kicsit nagyobbak voltunk. Jolánka néni sokszor mondta, hogy na, gyertek egy kicsit föl, beszéljessünk egy kicsit. Akkor egy kis cukrot adott vagy valamit, mi meg boldogok voltunk. Én végig kitűnő tanuló voltam, úgyhogy nem volt semmi gondom az iskolában. A Petőfi utcai

iskolának az igazgatójára is emlékszem, még az arcára is. Nagyon rendes igazgató volt; megkövetelte, hogy a sorbaállásnál párba álljunk. Úgy voltunk beosztva, ahogy laktunk, együtt kellett menni haza, és mindig kivált, aki hazaért.

Jolánka néni, az osztályfőnök engem nagyon szeretett. Kitűnő tanuló voltam, s akkor ő azt mondta anyámnak, hogy érdemes lenne engem taníttatni és, ha gondolja anya, adjon a zárdába engem is be polgáriba. De mivel Edit a zárdába járt és nem vitte semmire, édesapámmal megbeszélték, hogy a városi gimnáziumba adnak polgáriba engem, és nem a zárdába. És én a polgáriban is kitűnő tanuló voltam végig és nagyon szerettem a gyerekeket, s akkor kértem a szüleimet, ha lehet, akkor a Tanítóképzőbe adjanak – az is a zárdában volt.

Az öcsém a Széchenyi Gimnáziumba járt, én a zárdába – nagyon szerettem az apácákat, és ők is szerettek engem. A Tanítóképzőben Mater Jolán volt osztályfőnököm, de közben kinevezték igazgatónak a zárdába, és akkor Mater Teréz lett az osztályfőnököm. Voltunk egy páran, akiket nagyon szerettek, akik vagy a több gyerekes, vagy a szegényebb családok gyerekei voltunk. Az apácáknak volt egy hatalmas nagy gyümölcsösük a hegyoldalban, oda mehettünk mi mindig nyáron a szünetben. Segítettünk is nekik, meg gyümölcsöt is fogyaszthattunk, meg sokat foglalkoztak velünk.

A zárdában volt nekünk néptánc csoportunk, Bilági vezette, a testneveléstanár. Mikor jöttek az ünnepek, mindig mehettünk táncolni; a zárdának volt egy nagy díszterme, ott voltak az előadások. Amikor volt ez a néptánc, akkor már fiúkkal is táncolhattunk – az apácák ott ültek, de fiúk is jöhettek a Fiú Tanítóképzőből. Az utolsó időben már mi is mehettünk oda, két-három apáca mindig elkísért bennünket. Az utolsó tanárom, az utolsó mater, az most halt meg, a drágám – most volt nekünk az ötvenéves találkozásunk, és elmentünk a sírjához.

Gyerekkoromban meg később, képzős koromban is a Király utcán meg a belvárosban sétáltunk mindig. A Sétatérre nem mertünk menni, mert az a zárdával pont szemben volt, és ott végig az apácák azt látták, amit akartak. Mikor már nagylány voltam, de még udvarló sehol sem volt, akkor mindig a Kossuth Lajos utca végéig mehettünk, de onnan már haza kellett jönni. Resch Mancsi volt a barátnőm, az egy pedagógusnak volt a lánya; svábok voltak ők különben. Ott laktunk egymáshoz nagyon közel. Elvégeztük a képzőt, és rá három-négy évre meghalt szegény Mancsi,

utána nem is találtam senki embert, aki olyan kebelbeli barátnőm lett volna, mint ő. Mancsi nem messze van Sanyitól, a férjemtől eltemetve, úgyhogy ha én kimegyek a temetőbe, akkor reggel megyek, és este jövök haza. Mancsi családjától nagyon sok mindent kaptunk mi a háború alatt, mert – mielőtt ők bekerültek Pécsre – az édesapja Pécsvárad fölött egy kis faluban volt iskolaigazgató, ahol svábok voltak, és ők azokkal később is tartották a kapcsolatot; a háború alatt nagyon sok ennivalót kaptak tőlük.

Mancival a Király utcában mindig megnéztünk minden kirakatot. Ahol a szappant meg a vegyi árukat árulták, ott a finom illatok még az üzletből is jöttek ki. Akkor ugye, ott volt egy nagy cipőbolt, azt mindig megnéztük. A Színház körül mindig sokat mászkáltunk meg álldogáltunk, mert szép ruhában voltak a nők, ott sétáltak, az nagyon érdekes volt. Voltak ruha, textil üzletek, élelmiszer boltok meg fagyfaltozók, cukrászdák is voltak, gyerekjáték boltok, ékszerüzletek, meg olyan üzletek, ahol nagyon szép gombok voltak kint a kirakatban is. A színházzal szemben valami nagy szórakozó hely volt, mindig nagyon jó zene szólt – ott megálltunk és akkor azt hallgattuk meg nézegettük. A fűszerüzletek egy kicsit mindig csábítottak, hogy hm, de jó lenne abból enni... Aztán volt itt egy fényképész is valahol, annak nagyon szép képek voltak a kirakatában. Szóval ez volt a központ; a vasútállomástól a Király utca végéig járt a villamos, itt fönt meg az egyetemig járt, az volt a másik végállomása. Akkor olcsó volt a villamosjegy, úgyhogy néha még hét közben annyi pénzt összespóroltunk, hogy az egyik utat, azt megtettük villamossal. A Zsolnay Gyárral szemben volt a strand, a Balokány, oda is jártunk. Nagyon hosszú út volt oda kigyalogni, de ha villamosra szállunk, oda a belépődíjunk, úgyhogy inkább elmentünk gyalog.

Én elvégeztem a tanítóképzőt, kitűnő tanuló voltam. A mostani egyetem helyett itt három éves főiskola volt, oda szerettem volna menni. Edit, a féltestvérem végig nagyon rossz tanuló volt, s lehetetlenül viselkedett. Pécssett a Kossuth Lajos utcában volt egy fehérnemű készítő üzlet, Hekli Olga boltja; az még Pestre is meg az ország különböző részébe is szállított. Édesanyám azt mondta: Edit, jó lenne, ha odamennél, megtanulnád a szakmát. Összeszedünk egy kis pénzt, egy kisebb üzletet nyitunk neked, és akkor valami lesz belőled. Közben az édesapám annyira megbetegedett, hogy nyugdíjazták. Édesanyám sokáig ápolta, de akkor még járt dolgozni a vasútra, úgyhogy ő akkor még valamit keresett. Édesapám nyugdíja nem

volt olyan nagy, és akkor még otthon volt a három gyerek is. A család úgy beszélte meg, hogy akármilyen van, vagy akárhogy van, engem akkor is továbbtaníttatnak.

'44-ben, amikor a MÁV-bérházból gettó lett, akkor fölkerültünk a főtisztviselői házakba az Apponyi térre, mert az ott lakókat a város összes területén, ahol üres lakás volt, oda rakták be. Kicsit elhanyagolt, nem gondozott terület volt ez a báró Bánffy Dezső utca feletti rész, ahol később kezdtek el családi házakat építeni, meg az Apponyi téren is később építették a nagyobb házakat. Azon a területen ez a MÁV-bérház volt és a Gyermekklinika, és mellette volt ez a két MÁV főtisztviselői lakás. Ott mi egy alagsori kétszobás lakást kaptunk, de édesapám azt mondta, hogy innen el nem megyünk, ameddig a háborúnak vége nem lesz, ez a lakás nekünk jó lesz. Hát jó is volt, keveset kellett érte fizetni. Amikor vége lett a háborúnak, mi visszajöttünk a MÁV-bérházban, de teljesen új lakók költöztek be. Ugye, ez gettó volt, és amikor a gettó kiürült, akkor teljesen fölrenoválták és megint a vasútnak adták, szóval vasutasok laktak benne tovább – még mindig azok lakják, MÁV-bérház most is. Aztán később elmentünk a Nagyvárad utca 17-be, ott már szegény apám nem volt velünk.

Fiatalkor

Amikor még egész fiatal voltam, a szüleink nagyon féltettek bennünket. Ezt az ember öröklí, én is örököltem, én is reszketek mindenért, ami a gyerekekkel történhet. Nálunk minden a gyerek volt. A szüleim elég szigorúak voltak, főleg édesanyám. Mikor már menyasszony voltam, nekünk még akkor is szinte minden óránkról be kellett számolni: hol voltunk, merre voltunk, mit csináltunk. Addig még azt sem engedte meg, hogy én este menjek a Sanyival színházba, hanem moziba jártunk, mert ott volt délutáni, koradélutáni előadás is. Eljegyzés után viszont állandóan színházba jártunk, mert akkor már anyám megengedte, és a színháznak pont úgy volt vége, hogy Sanyi engem még haza tudott kísérni. Mi az Apponyi téren laktunk akkor, és az éjfél buszsal ő még Vasasra haza tudott menni.

Mikor már fiatal felnőttek voltunk, és már volt pénzünk, amit mi magunk kerestünk, még mindig nagy beosztással kellett élnünk, mert azt azért ellenőrizték a szüleink, hogy hova tettük a pénzünket. Soha nem vettek el tőlünk, de mi adni adtunk, mert

Jóska öcsémmel ezt megbeszéltük: amikor láttuk, hogy valami hiányzik, akkor vagy megvettük, vagy odaadtuk a szülőknek a pénzt, és azt mondtuk, hogy ezt csináljátok meg, vagy ezt vegyétek meg.

Az öcsémet például teljes egészében én taníttattam. Mikor én elvégeztem a képzőt, az öcsém akkor volt negyedikes gimnazista és nyáron az édesapámnak egy ismerősénél, Győrben nyaralt. Győrben tifuszt kapott, úgyhogy élet-halál között volt az öcsém. Akkor a család úgy beszélte meg, hogy nekem elég a tanítóképző, menjek el dolgozni, mert a Jóska, ha föl is gyógyul, fizikai munkát nem végezhet. De anyám még utána is sürgette, hogy Margit, Margit, el kéne azt a főiskolát végezni. Soha nem fogom elfelejteni: Cúnban² tanítottam én akkor, ez volt az első munkahelyem, alig voltam 18-19 éves, mikor odakerültem. Az közvetlenül a háború utáni időszak volt, aránylag nehéz időszak, amikor az édesapám is már nyugdíjban volt. Cúnban az iskola mellett volt egy kétszobás tanítói lakás, ott laktam, édesanyám nagyon sokat lakott akkor nálam. Csibéket tartott, volt ott nekem egy hatalmas nagy kertem, és a kertben édesanyám nagyon sok mindent megtermelt. Édesapám meg mindig jött (ugye, vasutas volt, még megvolt a szabadjegye, tudott jönni), hetenként hozta be Pécsre a tojásokat, hozta a baromfit. Szóval még anyagilag is segítettem. Pécsre azokban az években csak vasárnap tudtam hazajönni, hogy otthon még segítsek, mert akkor már nem volt az a szabadság, hogy többet jöhettem volna.

Cún a Dráva parton van, és még két puszta tartozott hozzá: Ilmapuszta meg Nádigapuszta. Nyolcosztályos iskola volt a faluban összevont osztályokkal, és én voltam egyedül a tanító; a paplak alatt volt az iskola. Reggeltől estig dolgoztam, délelőtt az alsó tagozatosokkal, délután a felső tagozatosokkal, a téli estéken pedig az ilmapusztai tanítványaimat mindig még haza is kísértem. Soros koszt volt abban az időben, soros kosztra jártam ebédelni, csak az utolsó időkben hordták az ebédet oda hozzám.

Cúnban én nagyon szerettem lenni. Ez egy református község, és aki helyett én odamentem tanítani, az egy református férfi volt, aki a templomban is orgonált. Én viszont csak a katolikus dolgokat tudtam zongorázni a gyerekeknek, mást nem. Egyszer mondtam az édesanyámnak: Anya, hát olyan furcsán néznek rám az

² Baranya megye, Siklói kistérség

emberek. Én ugye, a vasárnap délelőttöket is otthon töltöttem, mert nem volt katolikus templom a faluban. Anyám azt mondta: Margit, hát az apácák nem tanították meg neked, hogy egy az Isten? Nyugodtan menj fiam templomba – mentem is.

Rengeteg sok volt a cigánygyerek, én azokat is nagyon szerettem. Az egyik cigányfiú az egyik évnyitóra hozott nekem egy kecskét, azt kaptam tőle ajándékba. Az a gyerek nagyon szeretett engem, az utolsó pillanatig ott is volt az iskolában mindig, és nekem mindenben segített. De én a cigányokhoz is eljártam soros kosztra. Nagyon tisztességes, becsületes, normális, tiszta emberek voltak, én szerettem őket is, becsültem őket is, és ők is nagyon szerettek engem.

Akkor voltam ott, amikor voltak a kulák kitelepítések, Cún a nevét tulajdonképpen innen is kapta: volt négy Cún család, testvérek, vagy unokatestvérek, akik dúsgazdagok voltak, hatalmas földdel rendelkeztek, és azokat elvitték, kitelepítették őket³. Én két évig voltam ott. Többször volt a szakfelügyelő nálam látogatni, mindig meg volt nagyon elégedve a munkámmal, s két év után felhelyeztek Siklóstra igazgatónak.

Akkor kezdtem a Tanárképző Főiskolát itt, Pécsen: otthon tanultunk, minden hónapban konzultációra jöttünk. Huszonkét éves lehettem akkor, mikor elkezdtem a Főiskolát, levelező tagozatra jártam és a munka mellett azt három év alatt elvégeztem. Az első évben nem is Pécsen vizsgáztunk, hanem Debrecenben, az országos vizsga volt.

Én voltam az igazgató Siklóson, de nem szerettem ott lenni, mert nagyon fiatal voltam én ehhez, és elég sok borsot törtek az orrom alá a tanárok. Azok nálam lényegesen idősebbek voltak és sokszor nem akarták azt, amit én kértem, vagy amit én mondtam nekik. Nem volt különösebb problémánk vagy nézeteltérésünk, de mindig éreztem, hogy túl gyerekeknek tartottak még ahhoz, hogy én őket vezessem. A járási tanács oktatási osztályán volt egy nagyon helyes idős férfi, Kapitány Sanyi bácsi. Amikor Debrecenből a vizsga után hazamentem, elmentem hozzá és azt mondtam neki, hogy ne haragudjon, de én nem szeretek itt lenni. Sanyi bácsi

³ Cún nevét az oklevelek 1244-ben említették először *Chun* néven. 1332-ben *Chun*, 1479-ben *Czwn* alakban írták nevét.

megkérdezte, hogy Margit, miért nem? – hát egy év óta vagy itt, szeretünk, mindent megcsinálsz, miért nem jó itt neked? S akkor elmondtam neki, hogy én úgy érzem, a többiek nem tartanak maguk közé valónak, inkább egy kisebb iskolához mennék el, ahol csak négy-öt kollégával dolgozom. És Kapitány Sanyi bácsi szeptemberre behelyezett Harkányba, ott is igazgató voltam.

Nagyon rendesek voltak ott a kollégák, és én is szerettem nagyon őket. Közben bejártam a főiskolára, akkor szereztem meg a diplomámat: biológia-földrajz szakos tanár lettem. A harkányi iskolához tartozott még két község, ami tagiskolaként szerepelt nálunk: Terehegy meg Ipacsfa. Én nagyon szerettem ott lenni, azt hiszem négy évig voltam Harkányban, 25-26 éves koromig. Ott ismertem meg a férjemet, Sanyit.

Házasság

A férjem '27-ben született Vasason, itt Pécsen. Itt végezte a kereskedelmi iskolát (ez már a háborús időkben volt), és akkor elkerült Vasasba a jegyzőségre, aztán körjegyző volt a háború után is, először Szalántán, azután Ipacsfán.

Ez már az ötvenes évek, a nagy pártos időszak volt, és a Párt szervezett a pedagógusoknak meg az értelmiségieknek politikai továbbképzéseket. Ipacsfán volt az én férjem tanácsitkár, nagyon jó képességű volt, sok tanfolyamra járt, így ment a ranglistán is följebb, mert közben őt nevezték ki Siklósra tanácsitkárnak. Nekem abban az időben egy hónapban egyszer a két iskolát – a terehegyit és az ipacsfait – le kellett látogatni, és a férjemhez így mentem be először az irodájába, mert az iskolák a siklósi járáshoz tartoztak, nekik kellett segíteni a fenntartásukat, ellátmányt adni satöbbi.

Nagyon érdekes volt az első találkozás: Sanyi ült az irodában, és az íróasztal alatt volt egy lavór, amiben meleg víz volt, és az ő lába abban volt bent. Nagyon elszégyellte magát, hamar elvégeztük a dolgokat és mondtam, hogy ne szégyellje magát, hát az embernek néha lábat is kell mosni – viccelődtem, fiatal voltam, jó hangulatú voltam mindig, szerettem az életet. Szóval mondtam neki, ebből ne csináljon problémát, nem fogom senkinek elmondani, nyugodtan fürdesse csak a lábát.

Nagyon aranyos idősebb tanító volt az ipacsfai iskolában, és amikor a következő hónapban mentem oda ellenőrizni, mikor vége volt a látogatásnak, a tanító azt mondta, otthon van a felesége, és szeretne engem bemutatni neki. Mondtam, nincs sok időm, de egy pár percre átmegyek. Úgy is volt, egy pár percre átmentünk, beszélgettünk egy kicsit, s közben – ahogy az előszobában álltam és már akartam eljönni – az élelmiszeres kamra ajtaja kinyílt, és Sanyi kijött az éléskamrából egy nagy karéj lekváros kenyérral, késsel a kezében. Ismételten majdnem föld alá süllyedt, elnézést kért. Mondtam, hogy néha lábat mosni, néha lekváros kenyeret is kell enni, jó étvágyat kívánok – és elmentem, úgyhogy ennyi volt az egész beszélgetésünk.

Nem sokkal később neki Harkányba kellett jönni. Voltak akkoriban párttestek egy héten egyszer, és ott a párttitkár előadást tartott az intézményvezetőknek, aztán nekik arról be kellett számolniuk a többieknek a tanácsitkár előtt, hogy mi volt, hogy volt. Tizenketten vagy tizennégyen voltunk, és én akkor végeztem el a Pedagógiai Főiskolát, hát ott is volt politika. A kolléganőim mindig piszkáltak, hogy Margit, monddad te, úgyhogy szinte mindig én beszéltem, én feleltem, én mondtam; fiatal voltam, a nyelvem is még jó volt meg tudtam is a dolgokat, mert közben engem elvittek három hónapra Pestre továbbképzésre, ezen is politikai dolgokat tanultunk, mindent az ég adta földön. Mikor vége volt az értekezletnek, odajött a férjem és megkérdezte, milyen iskolát végeztem én, hogy mindent így tudok. Mondtam, hogy én nem végeztem mást, csak a főiskolát. Aztán már egyre többször jött Sanyi énhozzám, és akkor megbarátkoztunk.

Nekem akkor már udvarolt az uram, amikor éntőlem elment két nevelőm, a Bérci Sári meg a Kabai Gabi. Augusztus végén elmentek az iskolából, két nevelőm hiányzott, és nem voltunk olyan sokan, hogy azt a két embert mi úgy tudtuk volna pótolni, ahogy kellene. Augusztus utolsó napjaiban lejött hozzám Bérci Sári meg a Kabai Gabi Harkányba, és én megkérdeztem tőlük: gyerekek, ha így szeretitek Harkányt, akkor miért mentetek el? Azt mondja Sári, hogy idefigyelj, Margit, el akarunk téged is csalni innen. Olyan jó helyünk van, olyan jó helyre kaptunk állást Margit, hogy az neked való lenne. Aztán már hol dolgoztok? Azt mondják, hogy Bükkösdön van egy leány nevelőtthon, ahol százhatvan gyerek van a kastélyban – egy gyönyörű nagy Jeszenszky kastély van ott. A lányok között sok árva volt, de a mohácsi hajósoknak a lányai is mind oda jártak, azok fizetősök voltak. Amikor szeptemberben

megkezdődött a tanítás, és a papák külföldre mentek a hajóval, akkor el volt intézve a művelődési osztállyal, hogy a gyerekeik odajöhetnek, megvan nekik a helyük a nevelőotthonban, és júliusban, amikor vége van a tanításnak, akkor mennek haza.

Mondtam Sáriéknak, hogy én, lányok nem akarok elmenni, nekem jó Harkány. Egy kicsit a szívem is azért húzott Harkányba, mert ott volt Sanyi. Sári, azt mondja erre, jól van, majd eljössz te még hozzánk. S rá három vagy négy napra Pécsről, innen a megyei tanácstól az oktatási osztály vezetője, Fekete Béla kijött Harkányba hozzám, és mondta nekem, hogy megüresedett Bükkösdön az igazgatói állás. Aki ott volt igazgató két hónapig, az összelopta magát, azonnali hatállyal fölmondtak neki, és annak a helyére engem fölvennének. Mondtam neki is, hogy nem, én itt maradok. Jó, mondja, de azért menjek ki és nézzem meg. Ez volt október elején. Én ki is mentem, hát csodálatos kastély volt, akkor újítták föl, aranyos gyerekek, szép környezet. És akkor úgy döntöttem, hogy mégis elmegyek Bükkösdre. Ötvenkilencig voltam ott.

Sanyinak nem szóltam egy szót se, hogy én eljövök, akkor még nem volt közöttünk olyan kapcsolat, és én nem is akartam tulajdonképpen férjhez menni. Nekem ki kellett az öcsémet iskoláztatni. Ő Sopronban az erdőmérnöki karra járt, de ugye, a szüleim már segíteni őt nem tudták, és akkor én vállaltam az ő iskoláztatását teljes egészében, a fizetésemnek több mint a fele rá is ment, mert Jóska albérletben lakott, nem kapott a kollégiumban helyet. Mondtam a Harkányban maradt kolléganőimnek, hogy lányok, ha jön véletlenül a Sanyi, ne mondjátok meg, hogy én hova mentem, csak azt, hogy áthelyeztettem magamat. Igen ám, de Sanyi nyomozott utánam, elment az édesanyámhoz Pécsre, és tőle tudta meg, hogy én Bükkösdön vagyok. Közben meghalt az édesapám, anyu akkor már egyedül élt, és én minden második vasárnap jöttem haza az édesanyámhoz a Nagyváradi utcába. Akkor Sanyi írt nekem egy levelet, aztán találkoztunk és megint a barátság föllángolt közöttünk. Mindig Pécsen találkoztunk, mikor hétvégeken hazajártam.

Sanyi szülei Vasason laktak, az apósom a vasasi bányának a vezetője volt, felesége nem dolgozott. Sanyinak egy lánytestvére volt, aki varró iskolába járt, textilipari végzett. A sógornőm férje a bánya műszaki felügyelőségének volt a vezetője. Kéthetenként találkoztunk Sanyival, nagyon sokat jártunk színházba – ő is szeretett, én is szerettem. Vasárnap délután feljött mindig hozzánk, és vasárnap este a színház után hazakísért, úgy ment utána ő haza busszal. Levelet mindennap kaptam tőle,

legalább háromszáz levelem van tőle. És akkor azt mondta, hogy ő szeretne engem majd feleségül venni. Mondtam neki: nézd, anyagilag ti lényegesen jobban álltok, mint az én családom. Amíg az öcsém nem végez, amíg az én fizetésemnek a fele odamegy, én semmiképpen sem akarok férjhez menni, mert nem akarom, hogy szó érje a ház elejét, hogy a pénzemnek a nagy része elmegy az öcsémhez. És akkor egy ideig nem is jöttem mindig haza, édesanyám jött ki hozzám többször. Hol találkoztunk Sanyival, hol nem találkoztunk. Leveleket kaptam, én nem nagyon írtam. De hát jó volt.

Soha nem felejttem el, hogy az öcsém, amikor végzett, akkor az utána jövő évben, '56 húsvétján Sanyi üzent nekem, hogy mondjam meg, húsvét első napján vagy másnapján leszek-e itthon, mert akkor ő bejönne. Szeretné, ha megint elmennénk színházba vagy föl a Mecsekre sétálni. Akkor kezdték el Uránvárost építeni, a Hajnóczy utcai részen folyt akkor a nagy építkezés, de ez tulajdonképpen még repülőtér volt.⁴ És akkor jött Sanyi és azt mondta: úgy szeretnék kimenni, megnézni a repülőtérrel, hogyha tudsz, gyere, esetleg én majd a későbbi busszal megyek haza, úgyhogy elmehetünk még utána színházba is. Hát, mondom, akkor menjünk ki, nézzük meg. Ahogy kiértünk itt az útra, egy fánál megállt Sanyi és azt mondta: hoztam neked valamit. Azt a lovat. Azt mondta: Margit, nem akarlak lóvá tenni, nehogy azt hidd, hogy azért hoztam a lovat, de szeretném megkérni a kezedet. Tudnál a feleségem lenni? S akkor mondtam neki, hogy hát még nem aktuális. Még kell várni, nekem semmi stafíringom nincs, mert másra kellett a pénz. Én azt tudtam, hogy ők nagyon jómódúak, s valahogy úgy éreztem, hogy az én életem becsületesen a család, nem tudnám elviselni, ha valaki a szememre hányná, hogy semmim nincs. A kapcsolatunk kezdetén még élt az én édesapám, és ők nagyon megbarátkoztak egymással, típusra szinte egyformák voltak. Az édesapám is nagyon szerette Sanyit, de az édesapám hamarosan meghalt, és akkor én az édesanyámmal voltam meg az öcsémmel.

⁴ Pécs Uránváros nevű városrésze mély fekvésű sík terület, ami a két világháború között a Szigeti külváros legelője volt, illetve egy részét katonai gyakorlótérként használták. 1940-1955 között katonai repülőtér céljait szolgálta ez a terület. 1956-ban kezdtek itt lakóházakat építeni az uránbánya dolgozói számára. A tervezést 1955-ben kezdték el, majd 1956. október 23-án adták át az első lakóépületet. Az övezet fiatalabb része már az akkoriban újnak számító nagyszerkezetes panel házigyári technológiák felhasználásával épült. Uránvárosban 1974 végéig 7350 lakás épült fel. A városrész ma is több tízezer embernek biztosít otthont.

Az öcsém is azt tervezte, hogy megnősül. Ő először Pesten dolgozott, de két év után lekerült Barcsra, a fűrészüzemnek az igazgatója lett. Évával Jóska öcsém Pesten ismerkedett meg, de közben a leendő sógornóm lejött Pécsre a nagybácsijáékhoz. Jóska szólt nekem, hogy ő komolyan udvarol Évának, s akkor mondtam neki, hogy azért Jóska gondolkodjál, eddig te voltál a központ, mindegyikünk úgy élt, ahogy élt. Most várj egy kicsit. Így is lett, ők továbbra is találkoztak egymással, de én mentem először férjhez.

Sanyi hét évig udvarolt nekem. Azt mondtam neki, hogy nézd, az igazság az, hogy én hét évig nem fogok tudni férjhez menni. Az meg, hogy te hét évig ide jársz, udvarolgass énnekem, az túl sok lenne, én nem akarok magamhoz kötni, semmiképpen se. Azt nem mondtam neki, de úgy éreztem, hogy egy férfi azt a sok időt nem bírja ki úgy, mint egy nő. És úgy gondoltam, hogy azt meg én nem tudnám elviselni, hogy egyszer azt mondja, eddig kivárt, de most már talált magának mást. De végül kibírtuk a hét évet. Nagyon szerettük egymást. Sanyi már harmincegy éves volt, amikor elvett feleségül, én voltam akkor huszonkilenc. Nagyon szépen éltünk, nagyon jól éltünk, nagy szeretetben éltünk.

'56 karácsonyában megtartottuk az eljegyzésünket Sanyival és a következő évben, '57 júniusában esküdtünk meg. Az egyetemen szemben volt a tanácsi hivatal, ott tartottuk a polgári esküvőt, de este azért megesküdtünk mi templomban is, a Pius templomban. Csak azt nem engedte Sanyi, hogy hosszú ruhában esküdjek. Hosszú ruhám nem volt, de csinos fehér ruhát csináltattam, olyan kosztümszerűt.

Felnőttkor

Akkor épült az uránbánya, és az egyik itteni magas rangú irodista, aki Vasasról került be, és aki az apósomat jól ismerte, szólt neki, hogy műszaki emberekre van szükségük. Akkor a férjem bekerült ide, az uránvállalathoz, mint revizor, aztán később már az egész vállalatnak ő volt a revizora. Hosszú éveken keresztül szinte az összes üzemet végigjárta, bekerült a központba, már innen irányította a dolgokat, végül kinevezték a munkaügyi osztály vezetőjének.

Én '56-ban még Bükkösdön dolgoztam a gyermekotthonban, és miután megesküdtünk, Sanyi minden nap kijárt Bükkösdre a munkásbusszal. Egy

alkalommal lekéste a buszt és gyalog ment Bükkösdről Bakócára,⁵ hogy odaérjen a munkahelyére. Közben az úton bőrig ázott és nagyon bepörgött, s akkor azt mondta, ha neki nem adnak Pécssett egy lakást az újakból, ami most épült, akkor ő felmond. Uránvárosban akkor már a Hajnóczy utca megépült, a következő hónapban adták át azt a házat, ahol a vendéglő van; ott kaptunk egy szoba-konyhás lakást. Akkor én már terhes voltam. A férjem találkozott egy vasasi jó ismerősével, aki a művelődési osztályon dolgozott. Elmesélte neki, hogy én Bükkösön vagyok pedagógus, ő meg naponta jár ki hozzám, de most már kaptunk Pécssett lakást, csak itt nincs a feleségének munka. Azt mondta az ismerős, majd valahogy elintézzük a dolgokat. Akkor adták át a 39-es Dandár úti Általános Iskolát, méghozzá úgy, hogy ezt az Urán Vállalat építtette. Ide fölvettek és kineveztek igazgatóhelyettesnek. És a nagy hasammal én rendeztem be az egész iskolát meg a lakásunkat is. Ez volt '59. június elején, úgyhogy én akkor azonnal beálltam dolgozni, és Margitkám megszületett december huszonegyedikén.

Margitka szép kis erős baba volt. Fél évig maradhattam vele otthon, abban az időben csak ennyi ideig lehetett. Akkor a Hajnóczy utca 1-ben laktunk, a házunk mögött volt a bölcsőde, oda beadtuk Margitkát. Egyszer kapott valami védőoltást a gyerek, de a szúrás helye eltályogosodott, kórházban kellett föl vágni és kitisztítani. Nagyon csúnya vágás volt, bent volt Margitka több mint három hétig a klinikán, míg teljes egészében ki tudták pucolni. Amikor hazahoztuk, azt mondtam: Sanyi, egyezzünk meg abban, ha az én fizetésem teljes egészében arra is megy, de egy asszonyt fogadunk a gyerek mellé, én a bölcsődébe soha többet nem viszem be.

Sanyi egyik kollégájának a felesége otthon volt – ő lett Zsuzsa mama. Egy kis intelligens nő volt, iskolás fia volt már akkor. Zsuzsa minden reggel eljött Margitkáért (ott laktunk két házzal arrébb), és a gyereket ő nevelte, ameddig nem lett óvodás. Egyetlen kikötése volt: ő nem főz a gyereknek, azt én hajnalban főzzem meg, vigyem át, ő csak megmelegíti. Mondtam neki, nézd Zsuzsa, jól van, ha kell, akkor éjfélkor kelek föl és mindent elkészítek neki. Nem volt gyerekjáték ez abban az időben, azért

⁵ Bakóca község Baranya megyében, a Sásdi kistérségben, Komlótól 20 km-re nyugatra.

Zsuzsa jól megkérte a pénzt, de nem szóltam soha egy árva szót sem, mert ez így nagyon megnyugtató volt nekem.

A Harminckilences Dandár úti iskola igazgatóhelyettese (és egy fél évig igazgatója) voltam. Az is nagyon nagy iskola volt, de azon kívül még három tagiskolánk volt, oda is rendszeresen ki kellett járnom. Osztályfőnök is voltam, úgyhogy néha olyan fáradt voltam már, hogy azt se tudtam, mit csináljak. Ebben az iskolában, angyalom, én voltam az igazgatóhelyettes, de voltam az esti tagozatú iskolának az igazgatója is, osztályfőnök is – én itt minden voltam. Nagyon szerettem itt dolgozni, innen is mentem nyugdíjba '88-ban.

Azért az Urán Vállalat, az se volt egy olyan gyerekjáték, és a politika sem. Mi megbeszéltük Sanyival, hogy mind a ketten a szakszervezetben fogunk dolgozni, és nem a pártban, de soha senki nem is mondta, hogy miért nem a pártban dolgoztok. Én a Pedagógus Szakszervezet országos tagja voltam, egyszer kitüntetést is kaptam, Sanyi meg az Urán Vállalat központjában intézte a szakszervezeti ügyeket. Nagyon jó esze volt a férjemnek és perfekt beszélt németül. Mi minden nyáron kint voltunk Németországban, mert csereüdültetés volt, és mindig a férjem volt ott vezető. Minden nyáron két csoportja volt a férjemnek, így aztán egy hónapot minden nyáron kint voltunk, Margitka, a lányom meg itthon volt a nagymamájával.

Vasárnaponként mindig autóba ültünk (akkor vettük az első Daciánkat) és mentünk Mecseknádasdra. Sanyinak egy ismerőse volt ott a pap. A lányomat is ott kereszteltük és Margitka aztán ott volt első áldozó. Mecseknádasdon senki sem ismert bennünket, bemehettünk nyugodtan a misére minden vasárnap. Hát ezt Pécsen nem tehettük volna meg, az biztos, úgyhogy így oldottuk meg.

A férjemmel állandóan kirándultunk, nagyon szeretett menni, a Mecseknek nincs olyan zuga, amit ne jártunk volna végig. Az első infarktusa után a fél éjszakákat kint sétáltam vele, pedig dolgoztam akkor ugye, itt az iskolában. Margitka szegény ilyenkor egyedül maradt itthon, mert az apja nem volt jól és akkor a levegőre kívánczolt. Színházba jártunk, moziba mentünk, voltak barátaink. Nagyon sokat járt hozzánk Laci bácsi, az iskola igazgatója, ők nagyon jól megértették egymást Sanyival, habár nagy korkülönbség volt közöttük.

Másfél éves volt Margitka, amikor meghalt anyósom. Ők bent Pécsen egy nagy családi házat vettek maguknak, annak a fele Iduséké lett, a férjem testvéréé. Idusék mindig nagyon nagy lábon éltek, nagy társadalmi életet éltek, és mindig vacsora volt náluk meg minden, úgyhogy aztán az ő pénzük elment világgá.

Nekünk is volt baráti körünk, de nem olyan nagy, és nem öntöttük ki mi senkinek a lelkünket. Nekünk megvolt az édesanyám, és mi voltunk ketten Sanyival, akik mindig mindent tudtunk a másiktól. Ha az iskolában nekem gondom, problémám volt, akkor itthon tudták. Van egy picike gardrób, ahol nekem az ágyneműim vannak, azt én magamnak kibéleltem, és azt mondtam Sanyinak: ha én hazajövök angyalom, tudod, hogy éppúgy szeretlek, nincs semmi, amit nem akarok most elmondani, de le kell ülnöm dolgozni, úgyhogy én oda bemegyek, senki ne legyen ott velem. Margitka, ti kint tanuljatok addig. Mindig attól féltem, hogy őket ezzel meg fogom sérteni, de soha ilyen nem történt, még az sem, hogy a férjem egyszer is letolt volna valamiért. Ő valahogy könnyebben tudta magában földolgozni a dolgokat. De talán ez vitte el olyan korán – én erre most nagyon sokat gondolok. Nehéz ez, nehéz dolgok ezek, de talán találkozunk még ott túl.

Amikor a férjem meghalt, én kedvezményes nyugdíjba akartam jönni, mert teljesen kikészültem. Sanyi '85-ben halt meg, és akkor én azt mondtam az igazgatónőmnek, hogy Böbi, nem tudok úgy dolgozni, mint ahogy megszoktátok. Minden reggel a temetőbe megyek, nem is érnék ide reggel nyolcra se. Elmegyek nyugdíjba. S akkor Böbi azt mondta: dolgoztál te ennek az iskolának eleget, ha te mindennap kilencre jössz be, mert mész a Sanyihoz, és ha semmit sem csinálsz, csak itt ülsz az irodádba, akkor is itt maradsz – így dolgoztam ott még két évet, s akkor '88-ban, amikor megvolt a negyven év szolgálati időm, akkor eljöttem.

A férjemmel együtt intéztük még el Margitka esküvőjét. Minden az ég adta földön el volt intézve. Margitka két évvel azelőtt végzett, a férje, Csaba abban az évben, és őt a férjem még el tudta helyezni az Urán Vállalatnál – s akkor a drága férjem meghalt egy pillanat alatt. És akkor nem akartak a gyerekek megesküdni, mert két hét múlva lett volna az esküvőjük, már lakást is béreltünk nekik. Mondtam Margitkának: ne menjete el tőlem, gyertek ide, s esküdjetek meg. Akármikor lenne az esküvőtök, apa mindig hiányozna, s ezt mi még apával intéztük el, hogy hol lesz a lakodalmatok, az esküvőtök, és én szeretném, ha megesküdnétek és idejönnétek hozzám. Kiköltözöm

a konyhába, de a konyhát is éppúgy használhatjátok, mint én, a két szoba pedig a titek lesz. És akkor meg is esküdtek Margitkáék.

Olyan aranyos férjem volt, nagyon jó férjem volt. Imádta a gyereket, mindene a Margitka volt. És több gyerekem nem lehetett. De nagyon jó gyerekeim van. Minden este telefonál Margitka, akármikor ér haza. Az unokáim is nagyon szeretnek. Gábor is, Péter is nagyon okos. Péter, az a férjemre hasonlít: az arca is, a modora, a jó szíve, a segítőkészsége, az esze...

Margitka mindig nagyon jó tanuló volt. Orvosit végzett, most a Radiológiai Klinikán dolgozik. Pesten szakvizsgázott, azt is jelesre. A férjével később egy csodálatos háromszobás, gyönyörű lakásba mentek, a gyerekeik is ott születtek, mind a kettő.

Fényképalbum

A fénykép címe:	Barátnőimmal a korcsolyapályán
Interjúalany neve:	Sebestyén Sándorné sz. Ács Margit
A fénykép készítésének helye:	Pécs
A fénykép készítésének éve:	1935/36

A jobb szélen az a kislány, az vagyok én. Itt voltam másodikos elemista, ráírta édesanyám a nevemet, hogy Margit. A Bányaműszaki Felügyelőség mellett, a Gyerekklinika túlsó oldalán van egy út, ami lefele megy; ott laktak a sógornőmék is. A Gyermekklinikával szemben korcsolyapálya volt, és oda jártunk korcsolyázni az osztálytársaimmal, barátnőkkel a MÁV-bérházból. Volt ott annyi gyerek, mint a bűn.

A MÁV-bérház, ahol mi laktunk egy hatalmas nagy ház volt: húsz lépcsőház volt benne és egy óriási nagy udvar, abban játszottunk. Rengeteg gyerek volt, mindig golyóztunk az udvaron: voltak akkor ezek az üveggolyók, egyik nap elvesztettünk sok golyót, de elmentünk másnap megint, és akkor mi nyertünk. Az udvar belül volt, ott hinták voltak meg mászórudak. Nagyon sokáig férfinadrágot húzott rám édesanyám, amikor lemehettem játszani, mert rossz gyerek voltam és mindig fára másztam, rúdra másztam, a fiúk meg folyton csúfoltak, hogy kilátszik a bugyid, nyenyenye. És akkor azt mondta édesanyám, hogy befejeztük, amit Jóska levett nadrágot, azt föl húzod te, és akkor mehetsz akármit csinálni.

A házuk előtt egy nagy üres terület volt – egész föl a Gyermekklinikáig –, az a mienk volt, ott mindent csinálhattunk. Rengeteg gyerek volt abban a nagy bérházban, úgyhogy mi ott mindig csináltunk valamit. Volt, amikor fölöltöztünk és elmentünk sétálni női ruhában, magas sarkú cipőben. Volt olyan is, hogy mi, fiatal lányok beöltöztünk öregasszonynak meg ennek-annak.

A fénykép címe:	Néptánccsoport a Tanítóképzőben
Interjúalany neve:	Sebestyén Sándorné sz. Ács Margit
A fénykép készítésének helye:	Pécs
A fénykép készítésének éve:	1948
Kulcsfigura:	Ács Margit

Ez egy népi táncos ünnepély a Tanítóképzőben. Én népi táncos voltam; itt vagyok, az első sorban ülök (jobbról a harmadik).

A polgáriban én kitűnő tanuló voltam végig és nagyon szerettem a gyerekeket, s akkor kértem a szüleimet, ha lehet, akkor a Tanítóképzőbe adjanak – az is a zárdában volt. Az öcsém a Széchenyi Gimnáziumba járt, én a zárdába – nagyon szerettem az apácákat, és ők is szerettek engem. A Tanítóképzőben Mater Jolán volt az osztályfőnököm, de közben kinevezték igazgatónak a zárdába, és akkor Mater Teréz lett az osztályfőnököm. Voltunk egy páran, akiket nagyon szerettek, akik vagy a több gyerekes, vagy a szegényebb családok gyerekei voltunk. Az apácáknak volt egy hatalmas nagy gyümölcsösük a hegyoldalban, oda mehettünk mi mindig nyáron a szünetben. Segítettünk is nekik, meg gyümölcsöt is fogyaszthattunk, meg sokat foglalkoztak velünk.

A zárdában volt nekünk néptánccsoportunk, Bilági vezette, a testneveléstanár. Mikor jöttek az ünnepek, mindig mehettünk táncolni; a zárdának volt egy nagy díszterme, ott voltak az előadások. Amikor volt ez a néptánc, akkor már fiúkkal is táncolhattunk – az apácák ott ültek, de fiúk is jöhettek a Fiú Tanítóképzőből. Az utolsó időben már mi is mehettünk oda, két-három apáca mindig elkísért bennünket. Az utolsó tanárom, az utolsó mater, az most halt meg, a drágám – most volt nekünk az ötvenéves találkozó, és elmentünk a sírjához.

A fénykép címe:	Főiskolai diplomaosztás
Interjúalany neve:	Sebestyén Sándorné sz. Ács Margit
A fénykép készítésének helye:	Pécs
A fénykép készítésének éve:	1953
Kulcsfigura:	Ács Margit

Ez a tanárképző főiskolai diplomaosztónk volt, itt ülök az első sorban (jobbról a harmadik). Tanárképző főiskola volt ez, havonta kellett bejönnünk, akkor foglalkoztak velünk, félévente vizsgáztunk – én például Debrecenben vizsgáztam. Levelező oktatás volt, mert én akkor már dolgoztam.

1948-ban elvégeztem a tanítóképzőt, kitűnő tanuló voltam. A mostani egyetem helyett itt három éves főiskola volt, oda szerettem volna menni, de közben az édesapám annyira megbetegedett, hogy nyugdíjazták. Édesanyám sokáig ápolta, de akkor még járt dolgozni a vasútra, úgyhogy ő akkor még valamit keresett. Édesapám nyugdíja nem volt olyan nagy, de a család úgy beszélte meg, hogy akármilyen van, vagy akárhogy van, engem akkor is továbbtaníttatnak. De mikor én elvégeztem a képzőt, az öcsém akkor nyáron tifuszt kapott, úgyhogy élet-halál között volt sokáig. Akkor a család úgy beszélte meg, hogy nekem elég a tanítóképző, menjek el dolgozni, mert a Jóska, ha föl is gyógyul, fizikai munkát nem végezhet. Így kerültem Cúnba tanítónőnek 18-19 éves koromban.

Cún a Dráva-parton van, és még két pusztát tartozott hozzá: Ilmapusztát meg Nádigapusztát. Nyolcosztályos iskola volt a faluban összevont osztályokkal, és én

voltam egyedül a tanító; a paplak alatt volt az iskola. Reggeltől estig dolgoztam, délelőtt az alsó tagozatosokkal, délután a felső tagozatosokkal, a téli estéken pedig az ilmapusztai tanítványaimat mindig még haza is kísértem. Soros koszt volt abban az időben, soros kosztra jártam ebédelni, csak az utolsó időkben hordták az ebédet oda hozzám. Két évig voltam ott. Többször volt a szakfelügyelő nálam látogatni, mindig meg volt nagyon elégedve a munkámmal, s két év után felhelyeztek Siklósra igazgatónak.

Akkor kezdtem a Tanárképző Főiskolát itt, Pécssett: otthon tanultunk, minden hónapban konzultációra jöttünk. Huszonkét éves lehettem akkor, mikor elkezdtem a Főiskolát; levelező tagozatra jártam és a munka mellett azt három év alatt elvégeztem. Nem is Pécssett vizsgáztunk, hanem Debrecenben, az országos vizsga volt. Nyáron Debrecenbe mentünk vizsgázni, aztán mindig ott voltunk egy hónapig, amíg a következő év anyagának a jelentős részét leadták. Pécssett minden hónapban két napunk volt: egy szombat, egy vasárnap. És akkor én ezt elvégeztem, '53-ban kaptam meg a tanári diplomát.

Fénykép címe:	Bükkösi évszáró
Interjúalany neve:	Sebestyén Sándorné sz. Ács Margit
A fénykép készítésének helye:	Bükkösd
A fénykép készítésének éve:	1950-es évek közepe
Kulcsfigura:	Ács Margit

Évszáró volt a bükkösi iskolában, akkor csinálták ezt a képet. Ez vagyok én itt középen (*a virágcsokorral*), és ezek kolleganőim meg a kolleganőmnek a kislánya, mert ők is ott laktak benn az intézetben.

Mielőtt Bükkösdre jöttem, Harkányban voltam iskolaigazgató. Nagyon rendesek voltak ott a kollégák, és én is szerettem nagyon őket. Közben bejártam a főiskolára, akkor szereztem meg a diplomámat: biológia-földrajz szakos tanár lettem. A harkányi iskolához tartozott még két község, ami tagiskolaként szerepelt nálunk: Terehegy meg Ipacsfa. Én nagyon szerettem ott lenni, azt hiszem négy évig voltam Harkányban, 25-26 éves koromig. Ott ismertem meg a férjemet, Sanyit.

Nekem akkor már udvarolt az uram, amikor Harkányban éntőlem elment két nevelőm, a Bérci Sári meg a Kabai Gabi. Augusztus végén elmentek az iskolából, két nevelőm hiányzott, és nem voltunk olyan sokan, hogy azt a két embert mi úgy tudtuk volna pótolni, ahogy kellene. Augusztus utolsó napjaiban lejött hozzám Bérci Sári meg a Kabai Gabi Harkányba, és én megkérdeztem tőlük: gyerekek, ha így

szeretitek Harkányt, akkor miért mentetek el? Azt mondja Sári, hogy idefigyelj, Margit, el akarunk téged is csalni innen. Olyan jó helyünk van, olyan jó helyre kaptunk állást Margit, hogy az neked való lenne. Aztán már hol dolgoztok? Azt mondják, hogy Bükkösdön van egy leány nevelőotthon, ahol százhatvan gyerek van a kastélyban – egy gyönyörű nagy Jeszenszky kastély van ott. A lányok között sok árva volt, de a mohácsi hajósoknak a lányai is mind oda jártak, azok fizetősök voltak. Amikor szeptemberben megkezdődött a tanítás, és a papák külföldre mentek a hajóval, akkor el volt intézve a művelődési osztállyal, hogy a gyerekeik odajöhetnek, megvan nekik a helyük a nevelőotthonban, és júliusban, amikor vége van a tanításnak, akkor mennek haza.

Mondtam Sáriéknak, hogy én, lányok nem akarok elmenni, nekem jó Harkány. Egy kicsit a szívem is azért húzott Harkányba, mert ott volt Sanyi. Sári, azt mondja erre, jól van, majd eljössz te még hozzánk. S rá három vagy négy napra Pécsről, innen a megyei tanácstól az oktatási osztály vezetője, Fekete Béla kijött Harkányba hozzám, és mondta nekem, hogy megüresedett Bükkösdön az igazgatói állás. Aki ott volt igazgató két hónapig, az összelopta magát, azonnali hatállyal fölmondtak neki, és annak a helyére engem fölvennének. Mondtam neki is, hogy nem, én itt maradok. Jó, mondja, de azért menjek ki és nézzem meg. Ez volt október elején. Én ki is mentem, hát csodálatos kastély volt, akkor újítták föl, aranyos gyerekek, szép környezet. És akkor úgy döntöttem, hogy mégis elmegyek Bükkösdre. Ötvenkilencig voltam ott.

Interjúalany neve:	Sebestyén Sándorné sz. Ács Margit
A fénykép címe:	Esküvői kép
A fénykép készítésének helye:	Bükkösd
A fénykép készítésének éve:	1957
Kulcsfigura:	Sebestyén Sándor, Sebestyén Sándorné

Sanyi hét évig udvarolt nekem, én hamarabb nem is akartam, és nem is tudtam tulajdonképpen férjhez menni, mert nekem ki kellett az öcsémet iskoláztatni. Ő Sopronban az erdőmérnöki karra járt, de ugye, a szüleim már segíteni őt nem tudták, és akkor én vállaltam az ő iskoláztatását teljes egészében, a fizetésemnek több mint a fele rá is ment, mert Jóska albérletben lakott, nem kapott a kollégiumban helyet.

Sanyi szülei Vasason laktak, az apósom a vasasi bányának a vezetője volt, felesége nem dolgozott. Sanyinak egy lánytestvére volt, aki varró iskolába járt, textiliparit végzett, a férje a bánya műszaki felügyelőségének volt a vezetője. Kéthetenként találkoztunk Sanyival, nagyon sokat jártunk színházba – ő is szeretett, én is szerettem. Vasárnap délután feljött mindig hozzánk, és vasárnap este a színház után hazakísért, úgy ment utána ő haza busszal. Levelet mindennap kaptam tőle, legalább háromszáz levelem van tőle. És akkor azt mondta, hogy ő szeretne engem majd feleségül venni. Mondtam neki: nézd, anyagilag ti lényegesen jobban álltok, mint az én családom. Amíg az öcsém nem végez, amíg az én fizetésemnek a fele

odamegy, én semmiképpen sem akarok férjhez menni, mert nem akarom, hogy szó érje a ház elejét, hogy a pénzemnek a nagy része elmegy az öcsémhez. És akkor egy ideig nem is jöttem mindig haza, édesanyám jött ki hozzám többször Bükkösdre. Hol találkoztunk Sanyival, hol nem találkoztunk.

Soha nem felejttem el, hogy az öcsém, amikor végzett, akkor az utána jövő évben, '56 húsvétján Sanyi üzent nekem, hogy mondjam meg, húsvét első napján vagy másnapján leszek-e itthon, mert akkor ő bejönne. Szeretné, ha megint elmennénk színházba vagy föl a Mecsekre sétálni. Akkor kezdték el Uránvárost építeni, a Hajnóczy utcai részen folyt akkor a nagy építkezés, de ez tulajdonképpen még repülőtér volt. És akkor jött Sanyi és azt mondta: úgy szeretnék kimenni, megnézni a repülőteret, hogyha tudsz, gyere, esetleg én majd a későbbi busszal megyek haza, úgyhogy elmehetünk még utána színházba is. Hát, mondom, akkor menjünk ki, nézzük meg. Ahogy kiértünk itt az útra, egy fánál megállt Sanyi és azt mondta: hoztam neked valamit. Azt a lovat. Azt mondta: Margit, nem akarlak lóvá tenni, nehogy azt hidd, hogy azért hoztam a lovat, de szeretném megkérni a kezedet. Tudnál a feleségem lenni? S akkor mondtam neki, hogy hát még nem aktuális. Még kell várni, nekem semmi stafíringom nincs, mert másra kellett a pénz. Én azt tudtam, hogy ők nagyon jómódúak, s valahogy úgy éreztem, hogy az én életem becsületesen a család, nem tudnám elviselni, ha valaki a szememre hányná, hogy semmim nincs. A kapcsolatunk kezdetén még élt az én édesapám, és ők nagyon megbarátkoztak egymással, típusra szinte egyformák voltak. Az édesapám is nagyon szerette Sanyit, de az édesapám hamarosan meghalt, és akkor én az édesanyámmal voltam meg az öcsémmel.

Az öcsém is azt tervezte, hogy megnősül. Ő először Pesten dolgozott, de két év után lekerült Barcsra, a fűrészüzemnek az igazgatója lett. Évával Jóska öcsém Pesten ismerkedett meg, de közben a leendő sógornőm lejött Pécsre a nagybácsijáékhoz. Jóska szólt nekem, hogy ő komolyan udvarol Évának, s akkor mondtam neki, hogy azért Jóska gondolkodjál, eddig te voltál a központ, mindegyikünk úgy élt, ahogy élt. Most várj egy kicsit. Így is lett, ők továbbra is találkoztak egymással, de én mentem először férjhez.

'56 karácsonyában megtartottuk az eljegyzésünket Sanyival és a következő évben, '57 júniusában esküdtünk meg. Az egyetemmel szemben volt a tanácsi hivatal, ott tartottuk a polgári esküvőt, de este azért megesküdtünk mi templomban is, a Pius templomban. Csak azt nem engedte Sanyi, hogy hosszú ruhában esküdjek. Hosszú ruhám nem volt, de csinos fehér ruhát csináltattam, olyan kosztümszerűt. Nagyon szerettük egymást. Sanyi már harmincegy éves volt, amikor elvett feleségül, én voltam akkor huszonkilenc. Nagyon szépen éltünk, nagyon jól éltünk, nagy szeretetben éltünk.

Interjúalany neve:	Sebestyén Sándorné sz. Ács Margit
A fénykép címe:	Névnapi családi körben
A fénykép készítésének helye:	Pécs
A fénykép készítésének éve:	1959
Kulcsfigura:	Sebestyén Sándorné

1959. június 10-én készült ez a kép az édesanyám Nagyvárad utcai lakásának az udvarán. Ez egy nagy saroképület, a tulajdonos fönt lakott az emeleten, mi pedig a földszinten laktunk. Margit-napot ünnepeltünk, ez a névnapi ebéd. Én itt ülök (balról a második) a férjem mellett, itt már négyhónapos terhes vagyok. Anyósom már nem élt, az apósom itt ül mellettem. A sógornőm itt ül a jobb szélén, mellette az édesanyám, és őmellette a nővérem két gyereke – mert azok zömében nálam voltak –, az egyik Margitka, a másik meg Editke. Aki a gyerekek mögött áll, az Jóska öcsém.

Interjúalany neve:	Sebestyén Sándorné sz. Ács Margit
A fénykép címe:	Évnyitó a 39-es Dandár utcai általános iskolában
A fénykép készítésének helye:	Pécs
A fénykép készítésének éve:	1959
Kulcsfigura:	Sebestyén Sándorné

Ez az évnyitó már itt van Pécsett. Én azért vagyok kabátban, mert terhes vagyok.

Akkoriban épült az uránbánya, és az egyik itteni magas rangú irodista, aki Vasasról került be, és aki az apósomat jól ismerte, szólt a férjemnek, hogy műszaki emberekre van szükségük. Akkor Sanyi bekerült ide, mint revizor, aztán később már az egész vállalatnak ő volt a revizora. Hosszú éveken keresztül szinte az összes üzemet végigjárta, bekerült a központba, már innen irányította a dolgokat, végül kinevezték a munkaügyi osztály vezetőjének.

Én '56-ban még Bükkösdön dolgoztam a gyermekotthonban, és miután megesküdtünk, Sanyi minden nap kijárt Bükkösdre a munkásbusszal. Egy alkalommal lekéste a buszt és gyalog ment Bükkösdről Bakócára, hogy odaérjen a munkahelyére. Közben az úton bőrig ázott és nagyon bepörgött, s akkor azt mondta, ha neki nem adnak Pécsett egy lakást az újaból, ami most épült, akkor ő felmond. Uránvárosban akkor már a Hajnóczy utca megépült, a következő hónapban adták át azt a házat, ahol a vendéglő van; ott kaptunk egy szoba-konyhás lakást.

Akkor én már terhes voltam. A férjem találkozott egy vasasi jó ismerőssel, aki a művelődési osztályon dolgozott. Elmesélte neki, hogy én Bükkösdön vagyok pedagógus, ő meg naponta jár ki hozzám, de most már kaptunk Pécssett lakást, csak itt nincs a feleségének munka. Azt mondta az ismerős, majd valahogy elintézzük a dolgokat. Akkor adták át a 39-es Dandár úti Általános Iskolát, még hozzá úgy, hogy ezt az Urán Vállalat építtette. Ide fölvettek és kineveztek igazgatóhelyettesnek. És a nagy hasammal én rendeztem be az egész iskolát meg a lakásunkat is. Ez volt '59. június elején, úgyhogy én akkor azonnal beálltam dolgozni, és Margitkám megszületett december huszonegyedikén.

Interjúalany neve:	Sebestyén Sándorné sz. Ács Margit
A fénykép címe:	Margitka a Széchenyi téren
A fénykép készítésének helye:	Pécs
A fénykép készítésének éve:	1962
Kulcsfigura:	Sebestyén Margit

Ez Margitka lányom. Amikor ilyen kicsi volt, az apjával minden vasárnap a Széchenyi térre mentek; én addig otthon főztem, meg takarítottam.

Margitka szép kis erős baba volt. Fél évig maradhattam vele otthon, abban az időben csak ennyi ideig lehetett. Akkor a Hajnóczy utca 1-ben laktunk, a házunk mögött volt a bölcsőde, oda beadtuk Margitkát. Egyszer kapott valami védőoltást a gyerek, de a szúrás helye eltályogosodott, kórházban kellett föl vágni és kitisztítani. Nagyon csúnya vágás volt, bent volt Margitka több mint három hétig a klinikán, míg teljes egészében ki tudták pucolni. Amikor hazahoztuk, azt mondtam: Sanyi, egyezzünk meg abban, ha az én fizetésem teljes egészében arra is megy, de egy asszonyt fogadunk a gyerek mellé, én a bölcsődébe soha többet nem viszem be.

Sanyi egyik kollégájának a felesége otthon volt – ő lett Zsuzsa mama. Egy kis intelligens nő volt, iskolás fia volt már akkor. Zsuzsa minden reggel eljött Margitkáért (ott laktunk két házzal arrébb), és a gyereket ő nevelte, ameddig nem lett óvodás. Egyetlen kikötése volt: ő nem főz a gyereknek, azt én hajnalban főzöm meg, vigyem át, ő csak megmelegíti. Mondtam neki, nézd Zsuzsa, jól van, ha kell, akkor éjfélkor kelek föl és mindent elkészítek neki. Nem volt gyerekjáték ez abban az időben, azért Zsuzsa jól megkérte a pénzt, de nem szóltam soha egy árva szót sem, mert ez így nagyon megnyugtató volt nekem.

Interjúalany neve:	Sebestyén Sándorné sz. Ács Margit
A fénykép címe:	Zászlóavatás az iskolában
A fénykép készítésének helye:	Pécs
A fénykép készítésének éve:	1960 körül

A Harminckilences Dandár úti iskola igazgatóhelyettese (és egy fél évig igazgatója) voltam. Az is nagyon nagy iskola volt, de azon kívül még három tagiskolánk volt, oda is rendszeresen ki kellett járnom. Osztályfőnök is voltam, úgyhogy néha olyan fáradt voltam már, hogy azt se tudtam, mit csináljak. Ebben az iskolában, angyalom, én voltam az igazgatóhelyettes, de voltam az esti tagozatú iskolának az igazgatója is, osztályfőnök is – én itt minden voltam. Nagyon szerettem itt dolgozni, innen is mentem nyugdíjba '88-ban.

Mi megbeszéltük Sanyival, hogy mind a ketten a szakszervezetben fogunk dolgozni, és nem a pártban, de soha senki nem is mondta, hogy miért nem a pártban dolgoztok. Én a Pedagógus Szakszervezet országos tagja voltam, egyszer kitüntetést is kaptam, Sanyi meg az Urán Vállalat központjában intézte a szakszervezeti ügyeket. Nagyon jó esze volt a férjemnek és perfekt beszélt németül. Mi minden nyáron kint voltunk Németországban, mert csereüdültetés volt, és mindig a férjem volt ott vezető. Minden nyáron két csoportja volt a férjemnek, így aztán egy hónapot minden nyáron kint voltunk, Margitka, a lányom meg itthon volt a nagymamájával.

Vasárnaponként mindig autóba ültünk (akkor vettük az első Daciánkat) és mentünk Mecseknádasdra. Sanyinak egy ismerőse volt ott a pap. A lányomat is ott kereszteltük és Margitka aztán ott volt első áldozó. Mecseknádasdon senki sem ismert bennünket, bemehettünk nyugodtan a misére minden vasárnap. Hát ezt Pécsen nem tehettük volna meg, az biztos, úgyhogy így oldottuk meg.

Interjúalany neve:	Sebestyén Sándorné sz. Ács Margit
A fénykép címe:	Kolléganők
A fénykép készítésének helye:	Pécs
A fénykép készítésének éve:	1964
Kulcsfigura:	„Mici”

Itt vagyunk 64-ben a két igazgatóhelyettes, és milyen jó, hogy ez a kép megvolt, mert egy év múlva Mici (*a kép jobb oldalán*) meghalt – jaj, pedig de szerettem! Nagyon jó volt vele együtt dolgozni: nagyon készséges volt, alkalmazkodó, mindent meg tudtunk vele beszélni. Neki egy fia volt, nekem ugye, Margitka, kicsik voltak mind a ketten, ha valami olyasmi volt, akkor segítettünk egymásnak. Ketten voltunk igazgatóhelyettesek Micivel, az iskolában mindent mi csináltunk, és nagyon jól kijöttünk. Annak ellenére, hogy neki is egy kisebb fia volt, mindent meg tudtunk oldani. Volt nekünk külön termünk is, ahol a kisdobosoknak tartottunk összejöveteleket, ez ott lehetett.

Interjúalany neve:	Sebestyén Sándorné sz. Ács Margit
A fénykép címe:	Iskolai kirándulás
A fénykép készítésének helye:	Dunaújváros
A fénykép készítésének éve:	1965 körül
Kulcsfigura:	Sebestyén Sándorné

Itt az iskolával voltunk kirándulni Dunaújvárosban Ezek kolléganők az iskolából meg az egyikőjük férje; ez egy orvos, a férjemnek a barátja volt. Ez én vagyok (*jobbról második*), ez a Böbi (*balról második*) meg a férje (*balszélen*). Nyáron minden évben volt egy nagyobb kirándulás a pedagógusoknak, és még a hetedik-nyolcadik osztályt vittük országjárásra.

Interjúalany neve:	Sebestyén Sándorné sz. Ács Margit
A fénykép címe:	Úttörőavatás
A fénykép készítésének helye:	Pécs
A fénykép készítésének éve:	1966
Kulcsfigura:	Sebestyén Sándorné

Ez egy úttörőavatás, kötöm a nyakkendőt a gyerekeknek. Ilyen minden évben volt: kisdobosok voltak negyedekig, és negyedik végén volt mindig az úttörőavatásuk, hogy amikor ötödikbe lépnek, már úttörők legyenek. Én az úttörőnél nem voltam csapatvezető. Ebben az iskolában is a népitáncot vezettem, azoknak hímeztem, a dolgozók általános iskoláját vezettem... Itt nálunk volt tanárképzés is, a Gyurcsány Ferenc is itt nálunk gyakorolt, azoknak is a főnöke voltam, tehát a főiskolásoknak, egyetemistáknak.

Interjúalany neve:	Sebestyén Sándorné sz. Ács Margit
A fénykép címe:	Iskolai rendezvényen a család
A fénykép készítésének helye:	Pécs
A fénykép készítésének éve:	1967
Kulcsfigura:	Sebestyén Sándorné

Ez valamilyen iskolai ünnepély volt. Ez itt (jobbszélen, gyerekkel az ölében) az egyik szülő, ez itt a másik igazgatóhelyettes (jobbról a második felnőtt), ez az igazgatóm (jobbról harmadik), ez a férjem a Margitkával (jobbról negyedik), ez az édesanyám (jobbról ötödik), és ez meg én vagyok (jobbról hatodik). Egy iskolai előadás volt, egy színdarab.

Interjúalany neve:	Sebestyén Sándorné sz. Ács Margit
A fénykép címe:	Jakabhegyi kirándulás
A fénykép készítésének helye:	Pécs, Jakabhegy
A fénykép készítésének éve:	1968
Kulcsfigura:	Sebestyén Sándorné

Ez a jakabhegyi iskolai kiránduláson készült '68-ban; a férjem csinálta ezt a képet. A férjem mindig ott volt, amikor mentünk, nagyon szerették őt a kolleganóim.

A férjemmel mi is állandóan kirándultunk, nagyon szeretett menni, a Mecseknek nincs olyan zuga, amit ne jártunk volna végig. Az első infarktusa után a fél éjszakákat kint sétáltam vele, pedig dolgoztam akkor ugye, itt az iskolában. Margitka szegény ilyenkor egyedül maradt itthon, mert az apja nem volt jól és akkor a levegőre kíváncszott. Színházba jártunk, moziba mentünk, voltak barátaink. Nagyon sokat járt hozzánk Laci bácsi, az iskola igazgatója, ők nagyon jól megértették egymást Sanyival, habár nagy korkülönbség volt közöttük.

Interjúalany neve:	Sebestyén Sándorné sz. Ács Margit
A fénykép címe:	Kalocsai kirándulás
A fénykép készítésének helye:	Kalocsa
A fénykép készítésének éve:	1960-as évek második fele
Kulcsfigura:	Sebestyén Sándorné

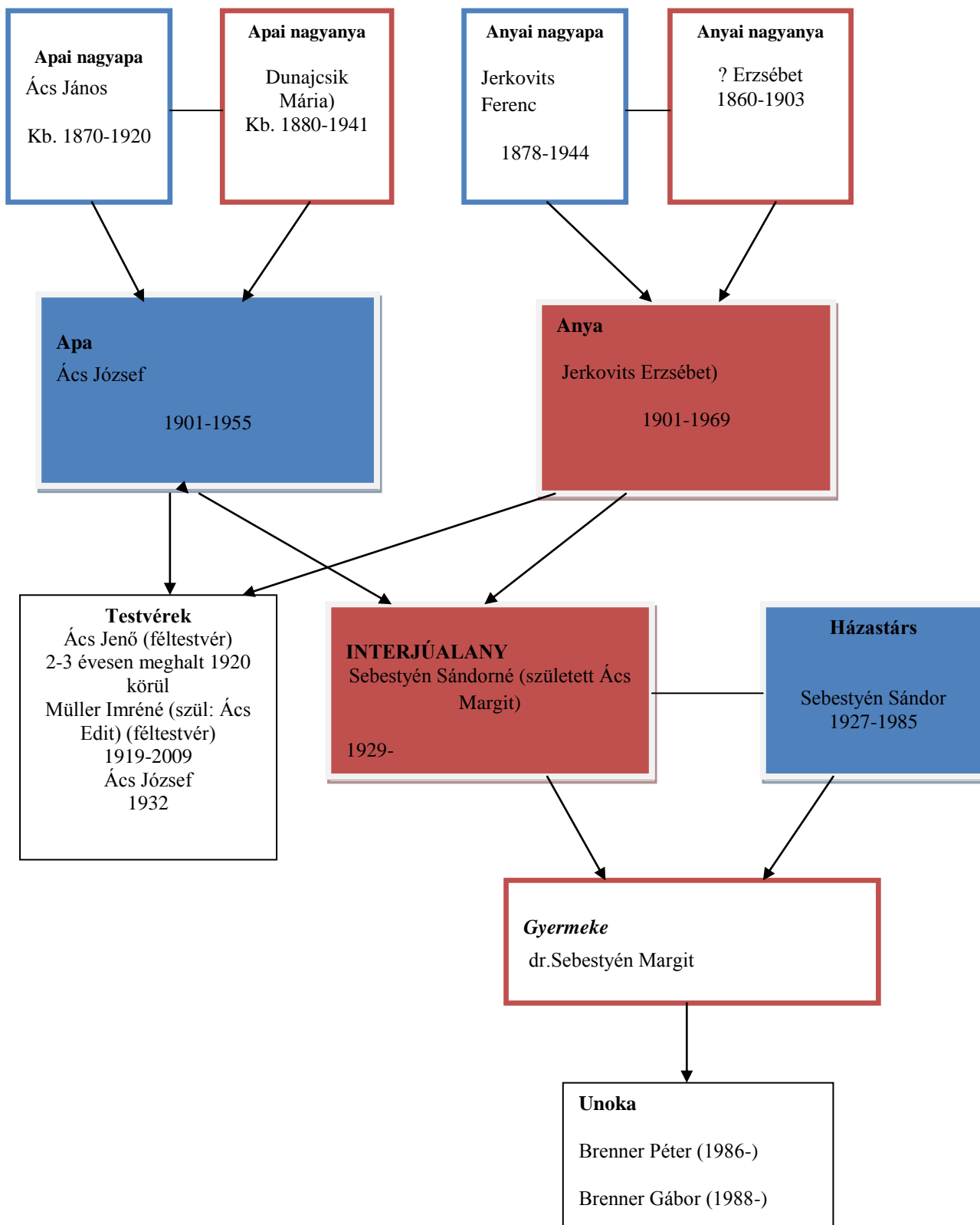
Ez egy kalocsai kirándulás. Ez én vagyok (balra, a lépcsőn), ez a legjobb barátnőm, iskolai kolleganőm (lépcső tetején, balra), meg ez is egy kolleganőm (mellette). Itt beöltöztünk, egy múzeumban voltunk kiránduláson. Ott ott volt az egész brancs, voltunk vagy hatvanan, de csak a nevelők.

Interjúalany neve:	Sebestyén Sándorné sz. Ács Margit
A fénykép címe:	Úttörőtábor Balatonfenyvesen
A fénykép készítésének helye:	Balatonfenyves
A fénykép készítésének éve:	1970-es évek

Az iskolának volt tábora Balatonfenyvesen, oda jártunk minden nyáron. Mi is építettük az Uránvállalat segítségével. Az úttörőkkel mentünk mindig valahova kirándulni, és akkor ugye, csapatjáték volt meg minden. Itt jelent a csapat, de ez nem én vagyok a képen, hanem egy kolléganőm. A másik képen meg zászlófelvonás van ugyancsak a balatonfenyvesi táborban. Minden nap volt zászlófelvonás meg zászlólevonás.

CSALÁDFA

Az interjúalany és családja

Interjúalany

Teljes név: Sebestyén Sándorné (szül. Ács Margit)
Születési hely és idő: Pécs, 1929.
Hol élt még: Cun, kb. 1949-51, Siklós, kb. 1951-52, Harkány kb. 1952-56, Bükkösd, kb. 1956-59
Iskolai végzettség: Pedagógiai Főiskola (biológia-földrajz szak)
Foglalkozás: tanár (1949-51) iskolaigazgató(1951-1988)
Nemzetiség: magyar
Vallás: r. kat

Testvér 1.

Teljes név: Ács Jenő (féltestvér)
Születési hely és idő: Pécs., 1920 után
Halálzási hely és idő: Pécs, 1923 körül

Testvér 2.

Teljes név: Müller Imréné sz. Ács Edit (féltestvér)
Születési hely és idő: Pécs, 1919
Hol élt még: -
Halálzási hely és idő: 2009
Iskolai végzettség: polgári, ipariskola (fűzőkészítő)
Foglalkozás: háztartásbeli
Nemzetiség: magyar
Vallás: r. kat.
Házastárs: Müller Imre
Gyermekei: Edit, sz. 1940 körül, hivatalnok, Margit, sz. 1945 körül, könykötő

Testvér 3.

Teljes név: Ács József
Születési hely és idő: Pécs, 1932
Hol élt még: Sopron (1949-56), Budapest, Barcs, Győr
Halálzási hely és idő: -

Iskolai végzettség: egyetem (erdőmérnöki szak)
Foglalkozás: erdőmérnök, fűrészüzem igazgató
Nemzetiség: magyar
Vallás: r. kat
Házastárs: n.a.
Gyermekei: Éva, József

Házastárs

Teljes név: Sebestyén Sándor
Születési hely és idő: Pécs-Vasas, 1927
Hol élt még: Siklós, Szalánta, Harkány, Ipacsfa, Bükkösd
Halálzási hely és idő: Pécs, 1985
Iskolai végzettség: kereskedelmi iskola
Foglalkozás: körjegyző, revizor, munkaügyi osztályvezető
Nemzetiség: magyar
Vallás: n.a.
Szülei: apa: a vasasi bánya vezetője, anya: háztartásbeli
Testvérei: nővér: Sebestyén Ida, textilipari iskolát végzett, irodai dolgozó, megh. 2002, férje Ruppert Endre a bányaműszaki felügyelőség vezetője Pécsen, megh. 2004.

Gyermeke

Teljes név: dr. Sebestyén Margit
Születési hely és idő: Pécs, 1959
Hol élt még: -
Halálzási hely és idő: -
Iskolai végzettség: orvostudományi egyetem
Foglalkozás: orvos (radiológus)
Nemzetiség: magyar
Vallás: r. kat.
Házastárs : n.a.
Gyermekei: Brenner Gábor (sz. 1988)
Brenner Péter (sz. 1986)

Apa

Teljes név: Ács József
Születési hely és idő: Pécs, 1901
Hol élt még: -
Halálzási hely és idő: Pécs, 1955
Iskolai végzettség: ipariskola (nyomdász)

Foglalkozás: nyomdász, irattáros, napszámos
Nemzetiség: magyar
Vallás: r. kat
Testvérei: 3 fiú (pék, gazdálkodó), 1 lány, a testvérek

Pellérdén laktak

Apai nagypapa

Teljes név: Ács János
Születési hely és idő: Pécs, 1870 körül
Hol élt még: Pécsvárad
Halálozási hely és idő: Pécs, 1920 körül
Iskolai végzettség: hat elemi
Foglalkozás: gazdálkodó
Nemzetiség: magyar
Vallás: r. kat
Szülei: n.a.
Testvérei: n.a.

Apai nagyanya

Teljes név: Dunajcsik Mária
Születési hely és idő: Pécs, 1880 körül
Hol élt még: Pécsvárad
Halálozási hely és idő: Pécs, 1941
Iskolai végzettség: hat elemi
Foglalkozás: szakácsnő (1920-ig Pécsváradon), háztartásbeli
Nemzetiség: n.a.
Vallás: r. kat.
Szülei: n.a.
Testvérei: n.a.

Anya

Teljes név: Jerkovits Erzsébet
Születési hely és idő: Baja, 1901
Hol élt még: Pécs
Halálozási hely és idő: Pécs, 1968
Iskolai végzettség: négy polgári

Foglalkozás: szövegíró (1927-ig), MÁV alkalmazott (1950-es évek végéig)

Nemzetiség: magyar
Vallás: r. kat.
Testvérei: -

Anyai nagypapa

Teljes név: Jerkovits Ferenc
Születési hely és idő: Baja, 1878
Hol élt még: Jugoszlávia (1920-as évek)
Halálzási hely és idő: Baja, 1944
Iskolai végzettség: polgári iskola, festőiskola
Foglalkozás: szobafestő, templomi festő
Nemzetiség: magyar
Vallás: r. kat
Szülei: n.a.
Testvérei: Jerkovits János, plébános, megh. 1957/58

Anyai nagyanya

Teljes név: ? Erzsébet
Születési hely és idő: n.a.
Hol élt még: Baja
Halálzási hely és idő: Baja, 1903
Iskolai végzettség: n.a.
Foglalkozás: n.a.
Nemzetiség: n.a.
Vallás: n.a.
Szülei: n.a.
Testvérei: n.a.